

Nr 7.

Ankom till riksdagens kausli den 4 april 1930 kl. 10 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion, II: 81, angående överförande av rundradion i statens händer.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 81, hava herr *Mogård m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt ett överförande av rundradion i statens händer helt skulle kunna ske.

Motionen.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande över motionen från telegrafstyrelsen ävensom, efter att hava berett A.-B. Radiotjänst tillfälle att yttra sig i ärendet, från nämnda bolag fått mottaga det yttrande, som jämte omförmälda utlåtande är såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande.

Inhämtade yttranden.

Det torde vara en allmän mening, att A.-B. Radiotjänst på ett i det hela tillfredsställande sätt omhänderhaft ledningen av radioverksamheten i vårt land. Motionären har icke heller såvitt av motionen framgår ansett anledning föreligga att i berörda avseende framställa någon anmärkning. Tvärtom har motionären uttalat, att det vore »orätt att förneka, att den för programval och utsändning ansvariga ledningen för A.-B. Radiotjänst i stort sett på ett synnerligen objektivt och taktfullt sätt omhänderhaft sin ansvarsfyllda maktbefogenhet». Sitt yrkande om rundradions överförande i statens händer grundar motionären i stället dels på behovet av en enhetlig och objektiv ledning av radioverksamheten och dels på dess landsomfattande betydelse.

Utskottet.

Såvitt utskottet kunnat finna, kan någon anmärkning för bristande enhetlighet i ledningen av radioverksamheten icke med fog framställas. Själva radioverksamheten och programanskaffningen ligga nämligen helt i händerna på bolagets styrelse och dess organ, och endast den rent tekniska sidan av radioverksamheten ombesörjes av ett statens organ, telegrafstyrelsen, men sistnämnda förhållande har givetvis icke någon inverkan på enhetligheten i själva verksamhetens ledning.

Hänsynen till behovet av en objektiv ledning synes icke heller kräva ett förstatligande av rundradioverksamheten. Enligt den erfarenhet, som hittills kunnat vinnas härom, ha i nämnda hänseende några missförhållanden, som kunna åberopas till stöd för motionärens yrkande, icke förekommit, och

motionären själv har, såsom ovan nämnts, för sin del vitsordat, att den hittillsvarande ledningen omhänderhaft verksamheten på ett i stort sett synnerligen objektivt sätt.

Om sålunda å ena sidan sådana missförhållanden, som kunna motivera ett förstatligande av rundradion, icke synas föreligga, torde, å andra sidan, några bestämda fördelar av statens övertagande av rundradioverksamheten åtminstone icke för närvarande stå att vinna och hava icke heller av motionären påvisats. Däremot synes icke uteslutet, att rundradions övertagande av staten skulle, såsom telegrafstyrelsen antytt, kunna äventyra den hittillsvarande gynnsamma utvecklingen av rörelsen.

Utskottet vill slutligen erinra om den kontroll från statens sida, som ledningen av A.-B. Radiotjänst är underkastad.

Såsom av telegrafstyrelsens yttrande framgår utgöres bolagets styrelse av sju personer. Av dessa utses två, däribland ordföranden, av Kungl. Maj:t. En av bolagets tvenne revisorer utses likaledes av Kungl. Maj:t. I det s. k. programrådet, som för närvarande består av nio ledamöter, utser Kungl. Maj:t fem. Av övriga ledamöter utse telegrafstyrelsen, musikaliska akademien och stadskollegiet i Stockholm vardera en ledamot samt folkbildningsförbundet och arbetarnas bildningsförbund tillsammans en ledamot. Tillfredsställande garantier för ett objektivt och i övrigt lämpligt handhavande av radiorörelsen finnas således även under nuvarande organisationsform.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 april 1930.

På utskottets vägnar:

GUST. MOSESSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Mosesson, Ljung* *), *Mogård, Mårtensson, Lundström, Bergström* i Hälsingborg, *Hammarlund, Thomson, Hollertz* och *Eriksson* i Toftered.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Mogård, Mårtensson* och *Bergström* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Vårt lands rundradioverksamhet har på mycket kort tid fått en synnerligen stor omfattning. Licensantalet vid senaste årsskifte var sålunda 427,000, varav klart torde framgå, att rundradion blivit en nationell angelägenhet av betydande mått. Detta gäller icke endast dess ekonomiska sida utan — och i ännu högre grad — dess kulturella. Möjligheterna att skaffa folkets bredaste lager uppbyggelse och förströelse äro nästan obegränsade. Folkbildningsväsendet och i synnerhet skolundervisningen äga i rundradion

ett redskap för kunskapsmeddelelse, vilket av vårt offentliga undervisningsväsen i allt större utsträckning tages i anspråk, säkerligen till största båtnad för det andliga framåtskridandet.

Det måste då vara ägnat att ingiva betänkligheter, att medan rundradions tekniska och ekonomiska skötsel befinner sig i ett statsorgans händer så besörjes den ännu betydelsefullare programverksamheten av ett enskilt företag, över vilket staten har ringa befogenhet. Den andel av licensinkomsterna, vilken ställts till detta bolags förfogande och använts till dess programverksamhet, har från år 1925 och till år 1929 ökats från 676,995 kronor till 1,380,042 kronor. Utgifterna för bolagets organisation ha under samma tid ställt sig sålunda: uppehållandet av centralorganisationen drog år 1925 en kostnad av 39,000 kronor, år 1929 84,000 kronor, de olika stationernas organisation respektive 182,000 kronor och 361,000 kronor. De direkta programkostnaderna utgjorde dessutom år 1925 188,000 kronor och år 1929 921,000 kronor. Över hela linjen framträder sålunda en hastig utgiftsökning, vilken med hänsyn till att det rör sig om statsmedel gör en noggrann statskontroll alltmera påkallad, såsom redan sker med de medel, vilka av telegrafstyrelsen disponeras för rundradions tekniska apparatur.

Då av dessa skäl framgår, att ett förstärkt statsinflytande beträffande rundradioverksamheten ur både principiell och praktisk synpunkt måste anses påkallat, anser utskottet sig böra förorda bifall till motionens begäran om en förutsättningslös utredning i ärendet. Utskottet hemställer därför,

att motionen nr 81 i andra kammaren måtte bifallas.»

Yttrande av telegrafstyrelsen.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Genom kommunikationsdepartementets ämbetsskrivelse den 21 februari 1930 anbefalld att till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott överlämna yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 81, angående överförande av rundradion i statens händer, får telegrafstyrelsen härmed anföra följande.

I sin första skrivelse till Kungl. Maj:t i rundradiofrågan, dagtecknad den 21 februari 1923, uppdrog telegrafstyrelsen konturerna för den organisation av rundradiorörelsen i Sverige, som den sedermera erhöll och allt jämt har. Enligt denna organisation borde staten hava i sin hand organen för rundradioprogrammens spridning, varemot programanskaffningen borde ske under de smidigare former, som anordningen med ett privat bolag möjliggjorde.

I enlighet härmed är det staten, som genom telegrafstyrelsen uppbar avgifterna för radiolicenser samt äger och driver rundradiostationerna och har hand om rörelsens tekniska sida. Programmens anskaffning och utförande hava anförtrots åt ett enskilt bolag, aktiebolaget Radiotjänst, som för bestridande av därmed förenade utgifter av telegrafstyrelsen erhåller viss del av licensavgifterna. Mellanhavandena mellan bolaget och telegrafstyrelsen samt bolagets verksamhet i övrigt regleras genom en av Kungl. Maj:t godkänd överenskommelse mellan bolaget och styrelsen.

Aktiebolaget Radiotjänst står under kontroll från statens sida. Dess styrelse utgöres av sju personer, av vilka Kungl. Maj:t utser två, däribland ordföranden. En av bolagets tvenne revisorer utses av Kungl. Maj:t och har att till chefen för kommunikationsdepartementet avlämna ett exemplar av revisionsberättelsen.

Vid sidan av bolagets styrelse finnes dessutom ett programråd med uppgift att vara ett organ för samtliga svenska rundradioprograms granskning och bedömande ur allmänna synpunkter, allt i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare instruktioner. Programrådet utgöres för närvarande av nio ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utser fem, telegrafstyrelsen en, musikaliska akademien en, stadsskollegiet i Stockholm en samt folkbildningsförbundet och arbetarnas bildningsförbund tillsammans en ledamot.

Bolagets inkomster utgöras, som ovan nämnts, av viss andel utav avgiften för varje licens. Denna andel utgjorde under rörelsens första två år halva licensavgiften, men skulle bolaget då betala, förutom programkostnader, viss avgift till telegrafverket för nyttjandet av stationer och ledningar utöver en tid av 1,200 timmar per år ävensom hälften av bidraget till de privata relästationerna. Från och med ingången av år 1927 har bolagets andel utgjort kronor 3:30 per licens, varmed dock i huvudsak endast programkostnader skolat bestridas. För själva programverksamheten torde i båda fallen ungefär samma belopp per licens räknat hava stått till bolagets förfogande. Kungl. Maj:t bestämmer för varje år andelens storlek för det kommande året, därest av telegrafstyrelsen eller bolaget påkallas ändring däri.

Bolagets aktiekapital utgör 180,000 kronor och utdelningen är begränsad till 7 %. Eventuellt uppstående överskott å bolagets rörelse skall för varje år återbäras till telegrafstyrelsen.

Bolagets rätt enligt den ovannämnda överenskommelsen att omhänderhava rundradiorörelsen gäller nu år för år.

Då rundradiorörelsen i Sverige låg i sitt vardande, fanns ordnad sådan endast i England, där rörelsen överlämnats i enskilda händer. Någon utländsk förebild för den organisation, rundradiorörelsen fick i Sverige, fanns således icke. Den lösning organisationsfrågan emellertid hos oss erhöi, synes av utvecklingen att döma ha varit synnerligen lycklig.

Antalet licenser per 1,000 innevånare inom ett antal europeiska länder anges här nedan jämte den tidpunkt uppgifterna avse:

Danmark.....	87.9	$\frac{1}{1}$	1930
Sverige.....	70.0	»	
England.....	64.8	»	
Österrike.....	56.4	»	
Tyskland.....	49.1	»	
Ungern.....	31.3	$\frac{1}{1}$	1930
Finland.....	26.7	»	
Norge.....	23.1	»	
Schweiz.....	21.0	»	
Tjeckoslovakien.....	18.6	»	
Nederländerna.....	18.1	»	
Lettland.....	14.9	$\frac{1}{12}$	1929
Estland.....	13.4	$\frac{1}{10}$	1929
Irland.....	8.7	$\frac{1}{1}$	1930
Polen.....	6.7	»	
Belgien.....	5.7	»	
Litauen.....	5.2	$\frac{30}{8}$	1929
Frankrike.....	3.4	»	

Jugoslavien	2.4	$\frac{31}{10}$	1929
Rumänien	1.8	$\frac{1}{1}$	1930

Vid årsskiftet 1929—1930 var licensantalet i Sverige 427,000 st., och vårt land intog vid samma tid andra platsen i Europa beträffande den relativa licenstätheten näst efter Danmark. Detta lands högre siffra förklaras av den nära 6-dubbla befolkningstätheten mot i Sverige, vilket ock verifieras av att licenstätheten inom ett Danmark motsvarande område inom de tätare befolkade delarna av Sverige, runt om Motala, vid sagda tid var 90.3.

De skäl, på vilka i den nu föreliggande motionen föreslås utredning angående rundradions överförande helt i statens händer, synas föga bärande.

Samtidigt som i motionen framhålles att »det vore orätt att förneka att den för programval ansvariga ledningen för aktiebolaget Radiotjänst i stort sett på ett synnerligen objektivt och taktfullt sätt omhänderhaft sin ansvarsfyllda maktbefogenhet», motiveras den ifrågasatta organisationsändringen med »behovet av en enhetlig och objektiv ledning av radioverksamheten». I England, Tyskland, Danmark med flera länder skulle vidare enligt motionen privatdriften ifråga om radioverksamheten hava visat sig förenad med sådana nackdelar, att staten funnit sig nödsakad att helt övertaga ledningen.

I såväl Tyskland som Danmark och även i det av motionären åberopade Tjeckoslovakien torde den nuvarande ordningen i stort sett vara densamma, som tillämpats allt från början av en ordnad rundradioverksamhet i dessa länder, vadan några erfarenheter om andra organisationsformers större eller mindre lämplighet icke där kunna vara förhanden. I nu nämnda länder handhavas sändarstationerna liksom i Sverige av respektive länders telegraf-förvaltningar, under det att programverksamheten åligger särskilda organisationer. Dessa äro i Tyskland och Tjeckoslovakien särskilda bolag, i vilka staten innehar 51 % av aktiekapitalet. I Danmark består för närvarande denna organisation av ett nio-mannaråd, vilket visserligen, som i motionen anförts, utnämnes av ministeriet för offentliga arbeten, men dock på sådant sätt att ministern endast i avseende å två medlemmar äger fritt val. De övriga ledamöterna i rådet utses av ministern efter förslag av olika personer och sammanslutningar. Sålunda föreslå undervisningsministern och den danska pressens telegramutskott vardera en ledamot och de av ministern erkända tidningsmannorganisationerna en ledamot. Vidare äga de av ministern erkända sammanslutningarna av licensinnehavare rätt att föreslå tre ledamöter, varjämte de erkända sammanslutningarna inom radioindustrien föreslå en. Ledamöterna utses för en tid av 2 år. En ny ordning, varigenom rådets medlemmar skulle utökas till femton, lär nu vara under övervägande. Mandattiden skulle i samband därmed utökas till 4 år.

I England, där såväl sändarstationer som programverksamhet från början och under en tid av 4 år voro i privata händer, har den ändringen vidtagits, att hela rörelsen överlåtits på en statlig organisation, The British Broadcasting Corporation, som har en styrelse av fem medlemmar, utsedda av regeringen för en tid av 5 år.

Då i motionen omtalas att staten även i andra länder än de ovan nämnda skulle helt övertagit rundradions ledning, kan, såvitt telegrafstyrelsen har sig bekant, därmed endast avses Lettland, Irland och Lithauen. Av ovan angivna siffror för den relativa licenstätheten framgår, att dessa länders nuvarande organisation icke kan åberopas som mönster för Sverige.

Så länge programverksamheten i Sverige handhaves av aktiebolaget Radiotjänst i samförstånd med telegrafstyrelsen och det utom bolagets styrelse tillsatta programrådet, synes någon större väsensskillnad mellan ordningen i de i motionen uppräknade länderna och Sverige knappast kunna sägas vara för handen.

Mot aktiebolaget Radiotjänst och dess handhavande av rörelsen kan enligt telegrafstyrelsens åsikt ingen befogad anmärkning göras, en åsikt, vari styrelsen särskilt styrkts av vad i motionen uttalats. Då styrelsen vidare ej har anledning antaga annat än att bolagets verksamhet som hittills skall utövas i fullt samförstånd med telegrafstyrelsen och med hittillsvarande hänsynstagande till såväl den lyssnande allmänhetens önskemål som de ideella syften, programmen avse att tjäna, samt med tillvaratagande av alla nya uppslag av värde för rundradiorörelsen, är telegrafstyrelsen av den bestämda uppfattningen, att rörelsen, som, den storartade utvecklingen till trots, dock befinner sig i ett kraftigt framåtgående, bäst främjas av, att den nuvarande ordningen ännu så länge bibehålles.

Den svenska rundradiorörelsen bär sig själv, och dess goda ekonomi möjliggör det svenska rundradionätets vidare tekniska utbyggande i den mån detta av andra skäl är genomförbart. Staten har från början åtagit sig och bär fortfarande det ekonomiska ansvaret för rörelsen, och det synes därför i statens eget intresse böra krävas starka skäl för att man skall gå in för organisationsändringar, som tilläventyrs skulle kunna rubba den hittillsvarande gynnsamma utvecklingen av rörelsen. Då, såsom styrelsen ovan anført, de svenska rundradiostationerna redan befinna sig i statens ägo, då staten ombesörjer deras drift och då överenskommelsen med programbolaget endast gäller år för år, synes det styrelsen till sist icke ligga någon fara i ett dröjsmål med att för tillgodoseende av motionens syfte tillskapa ett nytt ämbetsverk för handhavandet av programrörelsen.

Med hänvisning till vad styrelsen ovan anført, får styrelsen avstyrika motionen.

Stockholm den 14 mars 1930.

Kungl. Telegrafstyrelsen.

A. HAMILTON.

SETH LJUNGQVIST.

/ Karl Lénberg.

Yttrande av A.-B. Radiotjänst.

Till Andra kammarens Första tillfälliga utskott.

Med anledning av remiss den 15 februari angående av herr Mogård m. fl. i andra kammaren väckt motion (nr 81) om överförande av rundradion i statens händer får Aktiebolaget Radiotjänst härmed avgiva följande yttrande.

Vi tillåta oss först erinra om, att den i motionen förekommande uppgiften, att Aktiebolaget Radiotjänst »äges av de stora tidningarna» icke är med verkligheten överensstämmande. Av bolagets 1,800 aktier äro 1,200 fördelade på ett 40-tal pressorganisationer, under det att återstoden, d. v. s. 600 aktier innehavas av ett 20-tal företag för tillverkning eller försäljning av radiomaterial. De två största aktieägarna bland pressföretagen — de innehava 150 aktier vardera — äro Svenska Tidningsutgivareföreningen och Tidningarnas Telegrambyrå A.-B., vilka på grund av sin sammansättning och sina uppgifter äro att anse såsom representanter för hela den svenska dagspressen. I övrigt äro ett flertal tidningar över hela landet innehavare av större eller mindre aktieposter, vilket framgår av bifogade utdrag ur aktieboken. Bolagets bas är sålunda betydligt vidare, än vad motionären

antager och dess förankring i självständiga svenska företag med känsla såväl för det offentliga ordets ansvar som för tekniska och ekonomiska realiteter torde icke hava varit utan betydelse för rundradiorörelsens i stort sett lyckosamma utveckling i vårt land.

Vi tillåta oss dessutom påpeka, att på grund av träffad överenskommelse tre av bolagets sju styrelsemedlemmar utses av pressföretagen, två av tillverkare- och försäljarefirmorna, under det att två, däribland ordföranden, tillsättas av Kungl. Maj:t, som även tillsätter den ena av de båda revisorerna. I bolagets styrelse har sålunda ingen av de båda intresserade grupperna majoritet och Kungl. Maj:ts representanter utöva givetvis ett mycket stort inflytande. I styrelsens arbetsutskott, som består av fem medlemmar, sitta de båda av Kungl. Maj:t utsedda representanterna. Kungl. Maj:t har dessutom tillsatt ett särskilt programråd, vilket verkställer granskning av programmen, dock först efter deras exekverande, upptager till omprövning inkomna klagomål mot programvalet samt i övrigt ur allmänna synpunkter behandlar principiella spörsmål beträffande programmen.

I praktiken har denna organisation visat sig äga bestämda fördelar och var och en, som deltagit i arbetet inom Radiotjänst, torde kunna intyga, att man lyckats erhålla smidiga arbetsformer, som likväl medge en långt driven kontroll. Att härvid den valda formen — ett enskilt bolag, sammanfatt av för saken intresserade korporationer och med ett direkt statligt inslag — varit av största värde, är otvivelaktigt. I detta sammanhang må framhållas, att rundradiorörelsen, som ännu torde stå endast i början av sin utveckling, på programområdet måste äga en alldeles särskild förmåga att anpassa sin organisation efter de ständigt nya problemen, och det kan ifrågasättas om ett helt förstatligt företag ur denna synpunkt verkligen skulle utgöra den bästa lösningen av föreliggande fråga.

En jämförelse med utländska förhållanden är alltid vanskelig. Inom utlandet torde man emellertid, i den mån man överhuvudtaget sysselsätter sig med och bildar sig ett omdöme om svenska förhållanden, anse den svenska formen för rundradioverksamhetens bedrivande vara en lycklig kombination av enskild och statlig drift. Enligt meddelanden lär man ju i Norge ha för avsikt att söka reorganisera sin rundradio med den svenska såsom mönster.

Att man i England genomfört rörelsens förstatligande, har efter allt att döma en ganska lång och invecklad förhistoria, där den måhända väl ensidiga sammansättningen av det första rundradiobolaget spelat en viss roll. Det erkännande, som i parlamentsdebatterna lämnades detta bolags verksamhet, var emellertid förbehållslöst och ingenting ger vid handen, att den nya »korporationen» löst sitt uppdrag bättre än detta. I Tyskland torde förhållandena vara ganska likartade med de svenska, åtminstone om man ser på de många underbolag, varpå rörelsen uppdelats och genom vilka den egentliga rundradioverksamheten bedrivs. Huvudbolaget — Reichsrundfunk Gesellschaft — som egentligen blott är en administrativ överbyggnad, torde visserligen vara mera direkt beroende av det tyska Postministeriet än Aktiebolaget Radiotjänst av det svenska Kommunikationsdepartementet, men detta har bland annat sin grund i de inom de båda länderna tillämpade, mycket olika formerna för riksstyrelsens utövande.

Då rundradiorörelsen i Sverige skulle organiseras, diskuterades givetvis många olika organisationsformer och det var först efter mycket övervägande, som man stannade vid den nu gällande. Av det erkännande, som herr Mogård m. fl. i första stycket av sin motion lämna Aktiebolaget Radiotjänsts hittillsvarande verksamhet, framgår, att organisationen i stort sett motsvarat de krav, som ställts på densamma. Det synes oss då ur rundradiorörelsens

synpunkt knappast tillrädligt att utan tvingande skäl lämna en organisationsform, vilken bestått det hårda prov, som rundradiorörelsens starka utveckling under de gångna fem åren otvivelaktigt inneburit, för att övergå till nya former, om vilkas effektivitet och förmåga att smidigt anpassa sig efter dagens ständigt växlande krav man ingenting kan veta.

Vi tillåta oss därför vördsamt hemställa, att herr Mogårds m. fl:s motion måtte avstyrkas av utskottet.

Stockholm den 4 mars 1930.

AKTIEBOLAGET RADIOTJÄNST.

Per Södermark.

Gustaf Reuterswärd.
